

Amal El-Mohtar, Max Gladstone: Tak prohraješ časovou válku

Základní východisko, které mě ke knize nalákalo, je následující: uprostřed dlouhé časové války najde agentka jedné strany dopis od své protivnice, přečte si ho, odpoví, a rozvíjející se korespondence postupně nejen přeroste v lásku mezi nimi, ale nejspíš výrazným způsobem ovlivní i probíhající válku. I když kniha předpokládá dospívajícího čtenáře mnohem více, než jsem očekával, řada věcí mě na ní nakonec zaujala.

Tak prohraješ časovou válku vychází z očekávání dosti poplatných současné módě. Zcela přirozeně je lesbická, feministická a protizápadní, ale každý autor má právo na svůj postoj a příběhu to nijak neubližuje, není-li čtenář na tyto prvky už dopředu alergický sám o sobě. Zajímavější je, že většina knihy je založena na „výjevech“, tedy scénách, které mají být působivé samy o sobě, ale nevytvářejí žádný kloudný děj. A poněkud úsměvně (a současně hořce) na mne působilo, že autoři pokládají souvislý dopis za pro čtenáře neznámý a svojí novostí tudíž vzrušující literární žánr.

Dlouhý úvod, který trvá více než polovinu knihy, je složen z pravidelného střídání kapitol, kde proti sobě agentky bojují ve válce, přičemž nacházejí důmyslně ukryté dopisy od své protivnice, a textu dopisů samotných. Pro řídkost a epizodnost děje, která se stala morem zvláště streamovaných seriálů a která postupně proniká do literatury, zde takto autoři nacházejí určité ospravedlnění: místa, kde si agentky předávají zprávy, jsou od sebe vzdálená v čase i prostoru, takže situace mezi sebou nemají žádný přímý vztah.

Přesto bych očekával, že se nakonec dozvíme alespoň něco o mechanismu časové války: jakým způsobem vědí, jak mají historii změnit, aby to pro jejich stranu bylo výhodné, jak vůbec dokáží objevit a sabotovat plán své protivnice, jak to, že je dopis vždycky nalezen, když to obvykle působí jako čirá náhoda. To jsou otázky, které si autoři vůbec nepřipouštějí, kniha spoléhá na sílu výjevů z historie. Ty jsou někdy i docela zajímavé, přinejmenším se autoři snaží vybudovat na chvíli specifickou atmosféru nebo jiný „efekt“. Ale často k tomu přistupují jen povrchně a celkově působí tato složka knihy dosti vycpávkově, podstatnější jsou vzájemné dopisy.

Vždycky se mi zdálo překvapivé, že neexistuje více románů v dopisech, protože forma dopisu mi přišla velmi snadná. Ale možná je pro potřeby románu až příliš snadná, jak ukazuje tato kniha. Na jednu stranu jde o dopisy živé, působí bezprostředně, dokáží dobře předat emoce a je z nich velmi dobře a věrohodně cítit zamilovanost hlavních hrdinek. Do určité míry dokonce reflektují otázku, jak by dvě osoby ze zcela odlišných kultur (reprezentovaných zde dosti banálně civilizací „přírody“ a „techniky“) dokázaly najít řeč, která je dostatečně sdílná,

aby umožňovala vznik lásky jen na základě textu. Sdíleným jazykem je zde historie, kterou obě mění. I když zrovna tyto literární a historické odkazy působí v knize dost neústrojně, protože jsou příliš okaté: Jsou určeny ke googlení? Mají čtenáře vzdělávat? Naklonit si americké knihovnice, aby knihu propagovaly?

Dopisy se však nikdy nedostanou nad úroveň bezprostředního okouzlení ze zamilovanosti. Podobně jako výjevy z časové

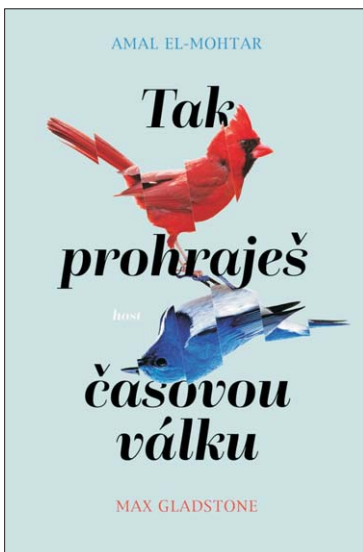
války nevytvářejí zápletku, tak dopisy nevytvářejí konflikt (nedochází dokonce ani k dočasnému vzájemnému nepochopení). Je to zřejmě způsobené i tím, že obě hlavní postavy jsou si velmi podobné. Kdyby nebylo oslovení a podpisu nebo občasného odkazu na nějaké reálie, byly by dopisy nerozlišitelné, vůbec by nešlo poznat, zda je psala agentka Červená nebo Modrá, protože jejich psychologie jsou prakticky totožné.

Jakkoli jsou tedy obě střídající se linie knihy samy o sobě poměrně ploché, přesto vytvářejí zajímavý kontrast, byť se domnívám, že nebyl autory přímo zamýšlený. Zatímco dopisy nám intimně ukazují krásné, citlivé a milující osoby, činy, kterých se dopouštějí ve válce, jsou zpravidla kruté, krvavé a mívají rozsah genocidy.

Kniha tak oslavuje schopnost dvojho, navzájem zcela odděleného citění. To je něco, čím jsme měli sklon zvláště pohrdat na fašistickém Německu, jehož pohlaváři se ve vnějším světě ve jménu vyššího dobra dopouštěli zvěrstev, ale osobně mohli být dobrými manželi a rodiči, veselými kamarády a občas i milovníky umění s dobrým vkusem. Zdá se, že tato zkušenost už je zapomenuta, autoři představu nevynutelného barbarství přijímají s pro mne až mrazivou snadností a bezstarostností.

A podobně jako v německém případě nejde o barbarství přinášející do unavené civilizace novou vitalitu. Je to pozdní – „upírské“ – barbarství civilizace skrytě fascinované smrtí. Nicméně rozpor obou prožitků se v knize projeví jen velmi náznakově a jen jako vedlejší důsledek jiného střetu. Skutečný děj knihy se začne odvíjet ve chvíli, kdy se ukazuje, že skrytý milostný – byť jen dopisy zprostředkovaný – vztah nepřátelských agentek není možné zcela skrýt před pozorností jejich organizací. Jejich nadřízené je postupně dotlačí do situace, kdy si chtě nechtě musejí vybrat mezi svým životem a životem své partnerky.

Tím se odhaluje druhý, viditelnější, ale myslím, že opět nezamýšlený paradox knihy. Hrdinky jsou jako agentky samozřejmě výjimečné a schopné – i když pro čtenáře jsou tyto vlastnosti pouze tvrzené, povrchní zobrazení časové války je nikdy neukáže v situaci, kdy bychom tyto jejich vlastnosti do-

kázali ocenit. A jako partnerky si vzájemně dokonale rozumí – jejich vztah ukazuje skoro zázračnou spřízněnost dvou duší, což nejspíš opět souvisí s tím, že prožitky, které u nich vidíme, jsou dost obyčejné, i když jim samotným se zdají být mimořádné. Každopádně obě linie knihy takto ukazují, že v jejich životě je všechno snadné. Možná jsou věcně i psychologicky schopné neobvyklých výkonů, my je však jejich očima rozhodně nevnímáme jako obtížné.

Jestliže nemohou dosáhnout štěstí, je to nutně způsobené vnějšími okolnostmi. To je v pořádku, co se týká děje: tam jim jejich společnosti skutečně brání, aby mohly žít spolu. Řešení této obtíže je věnován závěr knihy – a jde o zápletku zajímavější a chytřejší, než by se zdála naznačovat úvodní více než polovina knihy. Jenže i když je tyto události ohrožují na životě, v milostném příběhu nás zajímá, jak bude na pozadí vyprávění vypadat jejich vztah a jeho vývoj. Je v něm štěstí možné dosáhnout tím, že odstraníme vnější překážky?

Obvyklý předpoklad, z kterého příběhy vycházejí, říká, že náročnost vztahu mezi dvěma lidmi spočívá v jejich vzájemné odlišnosti, kterou je velmi obtížné překlenout nedokonalou komunikací prostřednictvím jazyka. Vnější překážky, které musí překonávat, jsou způsobem, jak spolu – a také se čtenářem – můžou sdílet jakousi další, existenciální zkušenost. Ale samo odstranění překážek vůbec nic nezaručuje.

Dnešní mladí lidé – máme-li knihu takto brát za reprezentativní – chytli sami sebe do zvláštní pasti. Domnívají se, že život je snadný: přinejmenším tedy ve smyslu, že *má* být snadný. Viděli jsme to na profesní rovině obou hlavních hrdinek, které jejich práce baví a zvládají ji s lehkostí, která je nijak nezatěžuje, ani když jde o krvavou fezičtinu. A jejich dopisy ukazují, že stejné to je (má být) i v osobní rovině, najdou-li správný protějšek. Jestliže se jejich život neodvíjí podle těchto předpokladů, domnívají se, že jim ve „velikosti“ brání „systém“.

Něco takového není z dříve obvyklého pohledu jen omyl, je to kýč. Představa o snadnosti života natolik neodpovídá zkušenosti každého, kdo se o něco opravdového někdy snažil, že se její osvojení dá vysvětlit pouze jako sebeklam. Zvláště postřeh, že zamilovanost se nemůže stát trvalým základem vztahu, byl dříve považovaný za téměř banální. Jistě, každá generace má právo zamilovanosti znovu propadat, ale příběh – jako literární reflexe tohoto stavu – by neměl zakrývat, že se stejně jako každá předchozí generace bude muset poučit z toho, že zamilovanost je dočasný stav, který jako hlavní základ romantického stavu nutně selže. (Chce-li se příběh takovému přiznání věrohodně vyhnout, musí si autor pomoci nějakým „špinavým trikem“, jako je třeba včasná smrt milenců v *Romeovi a Julii*.)

To, co nám ukazuje kniha *Tak prohraješ časovou válku*, z mého pohledu vlastně není příběh: je to spíše vize příběhu. Chápu, že je to vize, po které lze toužit. Ale smyslem příběhů je – nebo alespoň bývalo – předvádět nám, jak se naše touhy střetávají s realitou, za jakých okolností a v jaké podobě lze sny naplnit. Neměly by nás utvrzovat ve falešných představách. Jediné, čím se tento příběh odlišuje, je, že nepojednává o lásce muže a ženy, ale o lásce dvou žen. Nikde v textu není přímo naznačeno, že by to měl být důvod, proč jejich vztah bu-

de vypadat a fungovat jinak – ostatně, kdybychom ho takto chtěli vykládat, nebude to ani v dnešní době působit zvlášť přesvědčivě.

Možná by se dalo namítnout, že knihu *Tak prohraješ časovou válku* beru vzhledem k jejímu žánru a předpokládaným čtenářům příliš vážně, ale protože pojednává o důležitých věcech, myslím, že je potřeba brát ji vážně. I když by se z mého dosavadního líčení mohlo zdát, že kniha je zajímavá nanejvýš jako případová psychologická studie měnících se společenských nálad, není tomu tak. Závěr ukazuje, že autoři nejen nejsou hlupáci, ale nechtějí se nutně ani podbízet předpokládaným nedostatečným čtenářským zkušenostem.

Zápletky knihy nakonec představuje docela solidní a neotřelý příspěvek do klasického žánru sci-fi příběhů, jejichž pointa je postavená na časovém paradoxu. Některé metafory, které kniha používá, jsou silné a působivé. Zdaleka ne všechny, většina je jich banálních, ale autoři jsou občas schopni dobrat se něčeho skutečného. A nakonec ani zobrazení zamilovanosti a vášně, ve kterém je kniha patrně nejzdařilejší, není ve fantastickém oboru ani zdaleka vyčerpaným motivem.

Ba co víc, výstavba závěrečné pointy předpokládá, že vztah mezi hlavními hrdinkami je dospělý: nejenže jsou schopny oběti, ale prokázají také mimořádné vcítění jedna do druhé. Kniha nám neukazuje, jak podobné kvality dosáhly – to je opět považované za natolik snadné a samozřejmé, že to podobně jako jejich genialita při plnění válečných úkolů nestojí za zmínku. Ale podobně jako autoři mimoděk ukazují vizi příběhu, tak ukazují také vizi vztahu: nepřímo uznávají, že podoba vztahu, o které většinu doby píší a kterou oslavují, není dostatečná. Jejich zamlčený předpoklad, že láska sama stačí k tomu, aby byla láska úspěšná, je ovšem – měříme-li ho dosavadní lidskou zkušeností uloženou v příbězích – nepravdivý. A kniha nám neukáže nic, co by nás mělo vést k náhledu, že dnešní mladá generace je něčím natolik výjimečná, aby toto zavedené – byť jim zřejmě neznámé – vědění zneplatnila.

Myslím, že hodnotu knihy nakonec sráží hlavně dva problémy, jeden formální a druhý obsahový. Námět knihy, přinejmenším při způsobu, jak k němu autoři přistoupili, je vhodný pro dlouhou povídku, ne pro krátký román. Zásadní zahuštění textu by přispělo k tomu, že by museli mnohem pečlivěji vážit, co a jak můžou říct, což by je například nutilo více odlišit postavy obou hrdinek nebo nám jejich časovou válku ukázat jen v náznacích, u kterých by nebyla tak nápadná její naprostá ne-realističnost. Kniha ve stávající podobě často sklouzává k lyričnosti, ale ani v dobré lyrice nespočívá síla metafor v jejich nahromaděném množství, nýbrž v pronikavosti jejich výstižnosti.

Druhá změna je ještě důležitější: postavy by měly být dospělejší. Agentky, které měly prožít řadu různorodých životů v mnoha časech a místech a které nasbíraly životní zkušenosti mnohonásobně převyšující naše, si věrohodně nevystačí s pubertální zamilovaností. Musí prožít něco hlubšího, něco více existenciálního, aby na nás jejich proměna měla dramatický účinek. Bez toho je kniha jen příběhem o jejich seznámení, které se sice odehrálo za pozoruhodných okolností, ale všechno

.....
k sci-fi při literárním hodnocení jednotlivých děl, kdy se nepo-

důležité se v něm odehraje až později. A protože hrdinky nemu-
sely prokázat žádnou schopnost překonávat obtíže, které bu-
dou pramenit z jejich nutné vzájemné odlišnosti, nemáme
vůbec žádný důvod si myslet, že ve svém vztahu uspějí.

➔ Je zvláštní, že se autoři, z nichž ani jeden není jako spisova-
tel žádný začátečník, spokojili s tak řídkým a povrchním příbě-
hem. Je pravda, že si zvolili obtížné téma: příběhy, ve kterých
existují paralelní a změnitelné časové linie, často svádějí ke
svévolnosti, která je způsobena snadností, s jakou je možné
malými zásahy provádět velké změny, a krutosti, která je dů-
sledkem oslabeného smyslu pro závaznost skutečnosti a úcty
k ní. (Přijde mi zajímavé, jak na tyto kvality nenápadně pouka-
zuje koláž z rozřezaných ptáků na obálce.) Ale o to více je po-
třeba, aby psali o něčem, co je nejen skutečné, ale i dostatečně
opravdové, aby to zvýšenou proměnlivost reality a určitou
libovolenost časových linií dokázalo vynahradit.

Jinak řečeno, *Tak prohraješ časovou válku* je čtení vhodné
pro lidi, kteří toho ještě moc nepřečetli. Mají-li smysl pro příběhy,
bude se jim líbit – a budou chtít přečíst více a napsaného lé-
pe. Ale citát, který vydavatel umístil na obálku a který hlásá, že
„román si zaslouží několikeré přečtení“, je prostě výsměch
každému, kdo už nějakou opravdovou knihu četl. S touto vý-
hradou ale nelituji, že jsem si knihu koupil a věnoval čas jejímu
přečtení. Zdaleka nenaplnila svůj možný potenciál, ale založila
ho dostatečně na to, abych si ho dokázal představit – byla to
tedy podařená „spekulativní próza“ ve zcela zvláštním význa-
mu toho označení.

Jiří Grunt

Host 2025, překlad Ivana Svobodová, 200 str., 369 Kč